

תיקון שורשי

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת חקת

התיקון העמוק בפרה אדומה • החטא גורם למיתה • מדוע שריפת הפרה מול מקום המקדש • חטא מי מריבה – חסרון באמונה ובשמחה • הקשר בין החטא לאי כניסת משה רבנו לארץ • טבילה במי הדעת – מוציאה מהשיבושים • קודם לצאת מההרגלים ואחר כך להבחין בין טוב לרע • קודם הכניסה לארץ – להסיר את מלך חשבון

התיקון העמוק בפרה אדומה

על הפסוק "וַיִּקְחוּ אֵלָיךְ פְּרֵה אֲדָמָה" (במדבר יט, ב), כותב מדרש תנחומא:

משל לבן שפחה שטיניף פלטין של מלך, תבוא האם ותקנח צואת בנה.

שפחה הייתה עסוקה בניקוי בית המלך והילד שלה לכלך, כמובן שהאמא מנקה את הלכלוך של הבן, כך הפרה באה לכפר על חטא העגל. מסביר ה'כלי יקר':

לפי שכל הרוצה לבטל איזה גידול רע, אין די שיכרות הענפים כל זמן שבארץ לא ימות גזעו... כי סופו לחזור ולצמות, אבל בביטול השורש יפלו גם הענפים. על כן ציוה ה' על שריפת הפרה - האם של העגל.

כל תכונה רעה, כל אופי של קלקול, צריך לעקור מן השורש. העוקר עבודה זרה - צריך לשרש אחריה. צריך לחקור מה גרם לאדם לעבוד עבודה זרה - לחפש ולנקות מהשורש. ממשך ה'כלי יקר':

ועניין עמוק זה והמשל ושוברו הראה ה' במעשה העגל כי הוא גרם טומאת מת, לפי שבמתן תורה נעשו ישראל חירות על הלוחות, חירות ממלאך המות, ואין הפירוש שהייתה הכוונה לבטל המות לגמרי, אלא עניין חירות זה, הוא דווקא ממלאך המות שלא ימותו כי אם בנשיקה על פי ה'.

חז"ל אומרים לנו שכשעם ישראל קיבל את התורה במעמד הר סיני נעשו ישראל בני חורין ממלאך המוות. כלומר, כשאדם מת על ידי מלאך המוות זה גורם לטומאת מת, ואם אדם מת מיתת נשיקה אז המת לא טמא. אילו ישראל לא היו חוטאים בחטא העגל, לא היו מתים על ידי מלאך המות, אלא היו מתים במיתת נשיקה שבה המת לא טמא ולא מטמא. וכשנכשלו בחטא העגל, חטא העגל גרם שמלאך המוות חזר, ומתים על ידי מלאך המוות מיתה שהיא מטמאת. כלומר, חטא העגל הביא טומאה לעולם, והתפקיד של הפרה הוא לסלק את הטומאה ולטהר את האדם שנטמא במת.

ה'כלי יקר' מביא ראייה שבמיתת נשיקה אין טומאה מדברי חז"ל במסכת כתובות (קג:): "ביום שמת רבינו הקדוש, בטלה הכהונה", כלומר בטלה הקדושה של הכהונה, היינו שהכהנים יכלו להשתתף בהלווייתו של רבי ולהתעסק בקבורתו כי הוא טהור ואין אצלו טומאה. בטלה הזהירות של הכהנים מטומאת מת. גם הרמב"ן אומר שאין טומאה במיתת נשיקה ש"טעם טומאת מת בעטיו של נחש, כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו צדיקים אינם מטמאים". כמובן שזה לא למעשה, וגם בקברי צדיקים, הכהנים יכולים להיטמא, אבל העיקרון הוא שיש צדיקי אמת שאינם מטמאים. הכלי יקר, מסיים "וזה פירוש יקר".

הרבי מהוסיאטין, מחבר ספר 'אהלי יעקב', מביא מקור לדברי הרמב"ן שצדיקים אינם מטמאים מהילקוט במשלי (ט). רבי עקיבא מת בבית האסורים, בא אליהו והודיע לו 'יהושע הגרסי שהיה תלמידו ומשמשו של רבי עקיבא, שרבי עקיבא מת, והלכו שניהם להוציא את רבי עקיבא מבית האסורים. שאל רבי יהושע הגרסי את אליהו: הרי אתה כהן! לכהן אסור ליטמא למתים. אמר לו: "בני, חס ושלום! אין טומאה בתלמיד חכם ואף בתלמידיהם". התוספות במסכת כתובות (קג:): מספר שר' חיים כהן אמר: אם הייתי בשעת מיתתו של רבנו תם, הייתי מיטמא לו, כי צדיקים אינם מיטמאים.

הלילה הזה, ד' תמוז, זה היארצייט של רבנו תם. רבנו תם היה ענק תורני, והריב"ש אומר שלא היה כמו רבנו תם בידיעת התלמוד מאז נחתם התלמוד.

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 3

אם כן המשכנו את הרעיון של הכלי יקר שהטומאה נגרמה בעטייו של נחש, כלומר חטא העגל גרם לטומאה הזו, והפרה עניינה לטהר מהטומאה. זהו ההסבר למשל שחכמים הביאו במדרש.

החטא גורם למיתה

מִן הַרְבֵּי בַסֵּפֶר אֲוֹרוֹת, מֵבִיא קוֹמָה נֹסֶפֶת. הוּא אֹמֵר שֶׁהִפְרָה לֹא רַק בָּאָה לְסַלֵּק אֶת הַטּוֹמָאָה אֲלָא הַתְּפִקִּיד שֶׁל הַפְּרָה לְסַלֵּק אֶת הַסִּיבָה שֶׁל הַטּוֹמָאָה. אִיךְ בָּאָה טּוֹמָאָה לְעוֹלָם - בְּגַלְל חֲטָאוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, שְׁלּוּלֵי חֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן לֹא הֵייתָה מִיתָה וְלֹא הֵייתָה טּוֹמָאָה. הַחֲטָא גּוֹרֵם לְמִיתָה, הַמִּיתָה גּוֹרֵמַת לְטּוֹמָאָה, וְצָרִיכִים לְהִיטֵהָר עַל יְדֵי הַפְּרָה. צָרִיךְ לְסַלֵּק אֶת הַחֲטָא שֶׁהוּא הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל הַטּוֹמָאָה, לְסַלֵּק אֶת הַשּׁוֹרֵשִׁים שֶׁל הַנִּפְּלָה שֶׁל הָעוֹלָם שֶׁגֵּרְמוּ לְמִיתָה וְגֵרְמוּ בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר לְטּוֹמָאָה. זֶה עֲנִינּוֹ שֶׁל הָעוֹלָם. זֶה עֲנִינּוֹ שֶׁל שְׂאִיפַת הַגְּאוּלָּה, לְעַקּוֹר אֶת הַטּוֹמָאָה מִן הַשּׁוֹרֵשׁ, וְלִהְבִּיא אֶת הָעוֹלָם לְתִיקוּנוֹ הַשְּׁלֵם.

מדוע שריפת הפרה מול מקום המקדש

מִוֹרְנוּ וּרְבִנּוּ הַרְבֵּי צְבֵי יְהוּדָה בְּדַבְּרֵינוּ עַל פְּרֶשֶׁת הַשִּׁבּוּעַ בְּסֵעוּדָה שְׁלִישִׁית וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, עֵמֵד עַל כֵּךְ שֶׁשְּׂרִיפַת הַפְּרָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַקּוֹדֵשׁ, אֶל מוֹל הַמִּקְדָּשׁ. פְּתַחִיהֶם שֶׁל שְׁעָרֵי הַמִּקְדָּשׁ מְכוּוֹנִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְהִיוּ שׁוֹרְפִים אֶת הַפְּרָה בְּהַר הַזִּיתִים מוֹל הַשְּׁעָר הָרָאשׁוֹן שֶׁל הַר הַבַּיִת, מְעַל חוֹמַת הַר הַבַּיִת, דֶּרֶךְ הַשְּׁעָרִים שֶׁל עִזְרַת נָשִׁים וְעִזְרַת יִשְׂרָאֵל. אַחֲרֵי מִלְחַמַת שֶׁשֶׁת הַיָּמִים, אִמְרַתִּי לְתַלְמִידֵי הַשִּׁיעוּר בִּישִׁיבַת מֶרְכָּז הַרְבֵּי, בְּיוֹם שִׁישִׁי עָרַב פְּרֶשֶׁת פְּרָה, בּוֹאוּ נַעֲשֶׂה טִיּוֹל וְנִגְיַע עַד הַמִּקּוֹם שֶׁבּוּ בְּעָרֶךְ הִיא מְקוֹם שְׂרִיפַת הַפְּרָה. לֹא כָל כֵּךְ הָעֵרְכָנוּ אֶת הַזְּמָנִים, יֵצְאָנוּ מִישִׁיבַת מֶרְכָּז הַרְבֵּי וְגַם אַחֲרֵי אַרְבַּע שְׁעוֹת שֶׁל סִיבּוּבִים בְּאֶזְרוֹר, עֲדִיין הֵינּוּ רְחוּקִים מֵהַמִּקּוֹם, אֲבָל הַמְטֵרָה הֵייתָה לְהַגִּיעַ לְשֵׁם. יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁמְזַהִים הַיּוֹם הַיְכָן הַמִּקּוֹם הַזֶּה, בְּעָרֶךְ מוֹל הַשְּׁעָרִים.

הַרְעִינוּ שֶׁבְּדַבֵּר הוּא שֶׁהִטְהַרָה שְׁעַל יְדֵי שְׂרִיפַת הַפְּרָה זֶה טְהוּרָה פְּרִטִית. מְטַהֵרִים אוֹתוֹ עַל יְדֵי הַפְּרָה שֶׁצְרִיכָה לְהִיּוֹת מִמּוֹל הַמִּקְדָּשׁ. הַמִּקְדָּשׁ הוּא הַמִּקּוֹם הַכִּלְלִי שֶׁל הוֹפְעַת הָאוּמָה וְהַפְּרֵט מִתְחַבֵּר אֶל הַכִּלְלִי. יֵשׁ לָנוּ כִּלְלֵי שְׂאִין טּוֹמָאָה בְּצִיבוּר. כְּלוֹמֵר אִם צִיבוּר טּוֹמָאָה אִפְשָׁר לְהַקְרִיב קֶרְבָּנוֹת צִיבוּר כִּי הַטּוֹמָאָה שִׁיכַת לְפֶרֶט, וְהַכִּלְלִי הוּא מְעַל זֶה. הַשְּׂרִיפָה שֶׁל הַפְּרָה פּוֹעֵלֶת מְכִיוּוֹן שֶׁזֶה נַעֲשֶׂה מוֹל מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, מוֹל הַמִּקּוֹם שֶׁל הַכִּלְלִי, מוֹל מְקוֹם הַהוֹפְעָה

של השורש של הקדושה של הכללות הישראלית, וכשמתחברים אל הכלל, מתעלים ומסתלקת הטומאה.

חטא מי מריבה – חיסרון באמונה ובשמחה

נמשיך בפרשה, המהר"ל בגור אריה אומר שהחטא של משה במי מריבה היה שאמר: "שמעו נא המרים" (במדבר כ, י), הרגיו אותו ומשה כאילו הגיע לכלל כעס. התורה אומרת: "יען לא האמנתם בי להקדישני" (במדבר כ, יב) מה הקשר בין כעס לחוסר אמונה? אומר המהר"ל שהאדם המאמין רגוע, הוא בוטח בה' ואין לו שום סיבה לצאת משיווי המשקל שלו, מפני שיש ריבונו של עולם שהוא נשען עליו והוא בוטח בו, ולכן הוא לא יכול לבוא לכלל כעס, זה "יען לא האמנתם בי להקדישני". המהר"ל חוזר על דבריו כמה וכמה פעמים, אם לא השתכנעת בפעם הראשונה, תשתכנע בפעם השנייה. המהר"ל אומר ששני דברים שעשה משה ביטאו כעס, גם שאמר 'שמעו נא המורים' וגם שהכה על הסלע פעמיים. דברי המהר"ל:

מה שאמר "שמעו נא המורים" וכן שהכו על הסלע אין זה אמונה, כי האמונה הוא מי שבוטח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה, שזה ענין אמונה, שמאמין בו ובוטח בו, ועם הבטחון - השמחה. אבל עם הכעס אין כאן אמונה. ומה שהכו פעמיים יורה על מעוט האמונה ובטחון בו.

וחוזר המהר"ל ואומר:

והיה למשה ולאחרן להתחדש באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים בשמחה... וזה שאמר: "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל" (במדבר כ, יב), כי אם עשו את הדבר באמונה, והיה להם שמחה במצווה זאת, שעם כל אמונה שמחה לפי שהיה ביטחון בטובו יתברך והיה זה קדושה לעיני ישראל שיש למאמין להיות בוטח בו... אבל עיקר הפירוש, כי השם יתברך היה רוצה שיקנו ישראל אמונה שלימה, ויראו כי הנמצאים נמשכים אחריו יתברך ודיבורו... והיה הוא יתברך רוצה שיהיו כל הנמצאים נמשכים אחר דיבור השם יתברך לעשות רצונו מעצמם, לא על ידי הכרחי, ובזה יעשו ישראל גם כן רצון השם יתברך מעצמם בשמחה.

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 5

הנמצאים - זאת אומרת, הסלע. הקדוש ברוך הוא רצה להראות שגם כל הנמצאים עושים את רצון ה' לא בכוח על ידי מכה אלא על ידי דיבור, וזה ישפיע על ישראל שגם כן יעשו רצון ה' יתברך מעצמם מרצונם.

ממשיך המהר"ל:

ולכך אמרו שידברו אל הסלע, כי כאשר יקיים מכוח דיבור, הנה העשייה היא מרצון ומשמחה, וזהו ענין האמונה.

זאת אומרת, הייתה כאן מגמה שהקדוש ברוך הוא רצה שמשה ידבר אל הסלע והדיבור הזה יגרום שהסלע יוציא מים בדיבור לא בכוח, ויראו שהעולם עושה את רצון ה' מרצון, לא בהכרח. זה היה כמובן גורם שישיראל יתעלו למדרגה הזאת ויעשו את רצון ה' מרצונם, לא מפני שחייבים ומוכרחים לעשות את רצון ה', אלא מפני שרוצים לעשות את רצון ה' בשמחה. רוצים לכתחילה לעשות את רצון ה'.

הקשר בין החטא לאי כניסת משה רבנו לארץ

לפי העונש אפשר לראות מה הייתה המגמה. המגמה הייתה שעם ישראל יתעלה למדרגה חדשה בעבודת ה', ואז היה נכנס לארץ ישראל יחד עם משה רבינו, ועבודת ה' הייתה מופיעה באופן חדש לגמרי. לא בלחץ, לא בכוח, לא בכורח, אלא מתוך רצון פנימי, מתוך משיכה פנימית ועמוקה לעשות רצון ה', מתוך בחירה, מתוך אהבה. בגלל שמשה הכה על הסלע, ישראל לא הגיעו למדרגה הזאת, ולא התעלו אליה, ולכן נכנסו לארץ במדרגה פחותה.

אני רוצה להסביר ש'ען לא האמנתם בי להקדישני וגו' זה לא עונש, שבגלל שלא הקדשתם אותי, משה ואהרן נענשים שלא ייכנסו לארץ ישראל, אלא זו מציאות! מאחר וישראל לא הגיעו למדרגה הזאת, לא היה מתאים שעם ישראל ייכנס עם משה. וודאי שהכניסה לארץ ישראל העלתה אותם למדרגה, אבל לא למדרגה העליונה של עבודת ה' בשמחה מתוך אהבה וחשק ולא מפחד. זה ברור שיש חובה לקיים את רצון ה', אבל לא זו הסיבה שדוחפת לעשות את רצון ה' אלא עושים את רצון ה' מתוך אהבה. זו הייתה המגמה של הדיבור אל הסלע, ואז הייתה הכניסה לארץ ישראל במדרגה חדשה. ללמד, שעניינה של עבודת ה' בארץ ישראל היא להיות עובד ה' מאהבה.

טבילה במי הדעת מוציאה מהשיבושים

בעל ה'תולדות יעקב יוסף', מתלמידי המגיד ממעזריטש, שכינו אותו 'הסופר של החסידות' מביא את הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ב ה"א) וכותב:

"חולי הגוף טועמים המר מתוק ומתוק מר" – כך בני אדם שנפשותיהם חולות... שונאים הדרך הטובה.

כשאדם חולה הטעמים שלו מתבלבלים מתהפכים, וצריך לפנות לרופא. כשלאדם יש את חולי הנפש, הוא חושב על דבר מסוים שזו מצווה ובעצם זו עבירה, צריך לפנות אל רופא הנפש, לדעת מה נכון לעשות ומה לא נכון לעשות. רופא הנפש זו התורה, רופא הנפש אלו תלמידי החכמים.

יש אנשים שלא יודעים שהם חולים, שנוהגים לא נכון, כמו שאומר ר' יהושע בן חנניה (עירובין נג) שתינוקת אחת ניצחה אותו. הוא הלך בשביל שהיה בשדה, והיא אמרה לו: למה אתה הולך בשדה של אדם פרטי? ענה לה: אני הולך בדרך כבושה, אמרה: ליסטים כמון כבשו אותה, אנשים רבים הלכו כאן בלי רשות וכך נעשתה דרך. הוא לא ידע מה לענות לה. אומר בעל התולדות שהסיפור הזה בא ללמד אותנו, שאנשים הולכים הרבה פעמים בדרך מוטעית ולא מרגישים שהם טועים, רואים אחרים שעושים כך וחושבים שזה מותר, וההרגל נעשה כטבע. זו טעות שנובעת מההרגלים.

סיבה שניה שאדם טועה היא - אדם נכשל מפני שהוא חושב שהמעשה הזה הוא מעשה טוב, ובעצם זה מעשה עבירה. מביא בעל התולדות את הגמרא (עירובין יג:) שהיה תלמיד ותיק ביבנה, שהיה מטהר שרץ בק"ן טעמים. אמר רבא: אני אדון ואתה את השרץ. שואל תוספות: מה צריך את החרירות הזאת שאדם יעשה פלפולים ויטהר את השרץ? מתרץ בעל 'התולדות' שרצה אותו תלמיד להראות שצריך להיזהר שלא להתיר את האסור, והביא דוגמה שבפלפולים אפשר להגיע לשיבושים מאוד גדולים. מה התיקון? "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהָרֹן... וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ" (במדבר יט, א-ב). כלומר יטבלו במי הדעת, משה הוא הדעת. חז"ל אמרו לנו, כמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות (פרק יא, הלכה יב) שמהרעיון של המקווה אפשר לקחת רעיון רוחני. שמעתי, מישהו שהסביר, שהטומאה היא מין הילה כזאת שעוטפת את הבן אדם, וכשאדם כולו נכנס לתוך המים, ההילה הזאת אין לה במה להיאחז והיא מסתלקת, ואז כשהוא יוצא מהמקווה הוא טהור.

אז כמו שאדם שטמא בגופו, צריך לטבול כולו בתוך המקווה, ואסור להשאיר חלק מגופו בחוץ, ולאחר שטבל כולו בתוך המקווה, נכנס למקווה טמא ויוצא טהור, כך אומר הרמב"ם (שם) שגם מי שיש לו טומאה רוחנית ומשובש בדעתו, הוא צריך לעשות טבילה במי הדעת, במי התורה. לשקוע בעולמה של תורה. לא להשאיר אפילו אצבע בחוץ, כי אחרת הטבילה לא מועילה לאדם. למשל לבוא לישיבה להגיד אני כאן מתחילת הזמן ועד סוף הזמן, שקוע לגמרי, ואז כל השיבושים מסתלקים, כי אין להם במה להיאחז.

הדעת של לימוד התורה עושה את האדם שלם בדעתו.

קודם לצאת מההרגלים, ואחר כך להבחין בין טוב לרע

בדומה לזה, אומר גם הגאון מוילנא בפרשה שלנו, על הפסוק: "עַל כֵּן יִאמְרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹרֵי חֶשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחּוֹן" (במדבר כא, כז). חז"ל אמרו (בבא בתרא עח:): שהמושלים - אלו המושלים ביצרם. בואו חשבון - בואו נחשוב חשבוננו של עולם. אומר הגאון שיש כאן הדרכה חינוכית, כי שני דברים מטים את האדם מדרך הטוב: האחת, שאינו רואה נכון והולך בחשיכה. כמו אדם שמחליף בין דברים, חושב שרואה אדם וזה עמוד, כך גם אדם שנמצא בחשיכה רוחנית, חושב עבירה למצווה, ובעצם עושה עבירה. מדבר לשון הרע, מקלל כדי לבטל הרשעים, חושב שעושה מצווה וזו לא מצווה.

הדבר השני שמטה האדם מדרך הטוב הוא שיודע את הדרך הנכונה אבל הוא שקוע בהרגליו. הוא יודע שזו עבירה אבל הוא כל כך התרגל שקשה לו לעקור את ההרגלים שלו. על זה אומר הפסוק: "לֹאֲמַר לְאֲסוּרִים צְאוּ לְאֲשֶׁר בְּחֹשֶׁךְ הַגִּלְדִּי" (ישעיהו מט, ט). יש כאן שתי אמירות. לאסורים, שהתרגלו בהנהגות מסוימות והם אסורים וכבולים בהם, "צאו" - עליהם לצאת מההרגלים האלה. "ולאשר בחושך" - אלו שלא יודעים שהם עושים עבירה והולכים בחושך - "היגלו", צאו מהחושך, היכנסו אל האור, ותראו את הדברים באופן הנכון.

הגר"א מביא שהזהר אומר על הפסוק הזה ששני סוגי האנשים הללו הם המוץ והתבן שעוטפים את הגרעין. המוץ - זו הקליפה שעוטפת את הפרי ומסתירה אותו - לא רואים את הפרי ומשתבשים, והתבן - זה הגבעול, הרגליים של הגרעין, ההרגלים. על שני אלו אמר ישעיהו: "המה דרך חיים ותוכחת מוסר", תוכחת מוסר היא על העבר, מסבירים ומוכיחים את האדם שטעה, והמוסר הוא שלהבא ייסר עצמו כדי לתקן מעשיו וישתחרר מהרגליו הרעים. צריך להקדים את המוסר, כלומר קודם לצאת מההרגלים, ואז העין

מתבהרת ואדם לא טועה ולא מחליף טוב ברע ורע בטוב חלילה. לכן אמר "לאמר לאסורים צאו" – קודם צאו מהרגליכם הרעים, ואחר כך "לאשר בחושך היגלו". זו הכוונה "על כן יאמרו המושלים" - אלו המושלים ביצרים, ומתוך כך בואו חשבון לברר מהי הדרך הנכונה. קודם צריך למשול ולא להמשיך את ההרגלים הלא טובים, ומתוך כך – "בואו חשבון", בואו נברר חשבוננו של עולם.

קודם הכניסה לארץ להסיר את 'מלך חשבון'

פעם שמעתי בשם הרב, שהמלחמה הראשונה לקראת הכניסה לארץ ישראל, היא לנצח את סיחון מלך חשבון. כדי שאדם יעלה לארץ ישראל הוא צריך לנצח את החשבונות, כי יש לו תירוצים כאלה וכאלה למה לא לעלות.

בפרשה אנחנו כבר מגיעים לערבות מואב, על גבול הכניסה לארץ ישראל. הגענו לשלב של סיום הדרך שבמדבר והכניסה לארץ ישראל. וכאז כן עתה, גם אנחנו עכשיו בתהליך הזה של ההתקדמות, נכנסים לארץ ישראל בשלבים. חלק של העם כבר כאן, חלק אחר עדיין לא הגיע... חוזרים על התהליך הזה במשך הדורות, וצריך לנצח את מלך חשבון. גם כפי שאומר הגאון מוילנא, את החשבונות הפשוטים, וגם את החשבונות הכלליים הישראלים. שנזכה בעזרת השם במהרה להיכנס כולנו לארץ ישראל ונזכה לגאולה שלמה.

השיחה נמסרה בשנת התשפ"ב

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

